

BEKENDMAKING

INZAKE

TIJDELIJKE BETAALMIDDELEN

Om in de toenemende behoefte aan klein geld te voorzien worden met ingang van heden door de

GEMEENTE ROTTERDAM

TIJDELIJKE BETAALMIDDELEN uitgegeven, en wel:

in bons ter waarde van f 1,—, f 2,50 en f 5,—, alsmede in biljetten ter waarde van f 10,— en f 25,—, volgens onderstaande beschrijving:

Bons van f 1,—.

VOORZIJD:

Opdruk van f 1,— in zwart op een lichtblauwen achtergrond.

Bons van f 2,50.

VOORZIJD:

Opdruk van f 2,50 in bruin op een gelen achtergrond.

Bons van f 5,—.

VOORZIJD:

Opdruk van f 5,— in blauw op een lichtrooden achtergrond.

ACHTERZIJD:

Gemeentewapen met vermelding „Gemeente Rotterdam. Tijdelijk Betaalmiddel” en de waarde van den bon.

Biljetten van f 10,—.

VOORZIJD:

Opdruk in donkerblauw op een lichtblauwen ondergrond; aan de voorzijde is het dak met den toren van het Stadhuis afgebeeld, met een gemeentewapen in rose.

Biljetten van f 25,—.

VOORZIJD:

Opdruk in roodbruin op een rozen ondergrond; aan de voorzijde is het dak met den toren van het Stadhuis afgebeeld, met een gemeentewapen in groen.

ACHTERZIJD:

De waarde van de biljetten in cijfers en in letters in gelijke kleuren als op de voorzijde voorkomen.

Dit noodgeld wordt voor alle betalingen aan de Gemeente aanvaard. Aangezien volledige dekking aanwezig is, zijn de banken te dezer stede, evenals de Spaarbank te Rotterdam, bereid dit noodgeld in betaling aan te nemen.

Tegen inlevering van tijdelijke betaalmiddelen tot een bedrag van f 100,— of een veelvoud daarvan, verschaft de Bijbank van de Nederlandsche Bank te dezer stede eenzelfde bedrag in bankpapier in coupures van f 100,—. Omtrent de intrekking van deze tijdelijke betaalmiddelen zal te zijner tijd een nadere openbare bekendmaking volgen.

ROTTERDAM,

HET GEMEENTEBESTUUR
VAN ROTTERDAM.

DE VRIJE BOND
REGIO ROTTERDAM



Wat economie is

Beginners willen vaak graag een korte definitie van economie en er is geen gebrek aan aanbod om in die vraag te voorzien. Hier zijn er enkele.

1. Economie is de wetenschap die studie maakt van die activiteiten die, hetzij mét hetzij zonder geld, te maken hebben met ruiltransacties tussen de mensen.
2. Economie is de wetenschap die onderzoekt hoe de mensen een keuze maken uit schaars of beperkt aanwezige produktiemiddelen (grond, arbeid, kapitaalgoederen als machines, en technische kennis) voor het produceren van verschillende goederen (tarwe, vlees, overjassen, zeiljachten, concerten, wegen, bommenwerpers) en het verdelen daarvan over de verschillende leden van de samenleving voor hun consumptie.
3. Economie is de wetenschap die de mensen bestudeert in hun dagelijkse activiteiten tot het verwerven van een bestaan en het genieten van dat bestaan.
4. Economie is de wetenschap die onderzoekt hoe de mensheid haar produktie en consumptie-activiteiten organiseert.
5. Economie is de wetenschap die de welvaart bestudeert.
6. Economie is de wetenschap die bestudeert hoe de samenleving kan worden verbeterd.

Dit is al een aardig lijstje. Maar elke vakman kan het vele malen langer maken. Het is altijd moeilijk om in een paar regels een exacte beschrijving van een tak van wetenschap zó samen te persen, dat de grenzen met andere wetenschappen duidelijk zijn aangegeven, terwijl de beginnening toch wordt bijgebracht wat die bepaalde discipline allemaal omvat. De economie omvat ongetwijfeld alle elementen die in de diverse gegeven definities een plaats kregen – en bovendien alle andere die zouden worden geïmpliceerd in een veel langere lijst. Maar op het ogenblik zijn de economen het in het algemeen wel eens met een definitie als de volgende:



Economie is de wetenschap die onderzoekt hoe de mensen en de gemeenschap, met of zonder gebruik van geld, uit *schaarse* produktiemiddelen, die alternatieve aandingsmogelijkheden kunnen hebben, een keuze maken inzake het in een bepaalde tijd produceren van verschillende goederen met het doel deze te verdelen voor consumptie, nu of in de toekomst, over de verschillende individuen en groepen in de samenleving. Zij analyseert de kosten en baten van het verbeteren van de patronen waarlangs de toedeling van hulpbronnen geschiedt.

Abro BEVR
1828

Drogisterij A. Schipper aan de Benthuiserstraat nr. 9 in het Oude Noorden, in 1904

NAAR EEN BEVRIJDENDE EKONOMIE (II)

Voor de tweede maal organiseert de werkgroep-anarchisten (binnen de Vrije Bond, regio-Rotterdam) een debatavond rondom het thema 'bevrijdende economie'. Tijdens een eerste bijeenkomst, in mei 1990, stonden een ekologische- en libertarische economie centraal. Duidelijk moge zijn dat de laatste variant op weinig sympathie van de Vrije Bond kon rekenen. De discussies in mei maakten in ieder geval het probleem zichtbaar dat 'economie' een complex fenomeen is. Is onze economie een tredmolen waaraan we niet kunnen ontsnappen? Of berust deelname aan die tredmolen op een vrijwillige keuze? Hieruit volgen verder vragen zoals; Zijn alternatieve economische ordeningen haalbaar? Beïnvloed zelfbeheer de 'grote' economie? Heeft vak- en bedrijfsorganisatie enig nut in het streven naar een bevrijdende economie?

Op dinsdagavond 27 november hopen we hier meer zicht op te krijgen. De algemene inleiding wordt verzorgd door de Rotterdamse ekonoom Jan van de Wijngaarden. Jan zal duidelijk proberen te maken wat economie nu eigenlijk is en in hoe-verre wij door ons huidige economische stelsel bepaald worden. Belangrijk is het feit dat deelname aan de economie tevens berust op persoonlijke keuze.

Twee leden van de Vrije Bond, te weten Jos van Golde en Jan Bervoets, wijzen naar de alledaagse praktijk. Van Golde werkt in een administratie en assurantiëkantoor (Maastricht) dat is opgezet vanuit het principe van zelfbeheer. Hoe funktioneert zelfbeheer in de economische praktijk? Een bijdrage van Jos is dan ook opgenomen in deze brochure. Een tweede poot van de Vrije Bond is het syndikalisme. Hoe organiseren we ons binnen de bestaande bedrijven? De Haagse ambtenaar Jan Bervoets is tevens bekend als anarchistische dichter. Jan zal ons proberen te vertellen op welke wijze hij als anarchist en syndikalist zijn idealen vorm hoopt te geven in zijn werk. De brochure heeft een artikel van Bervoets opgenomen over de Russische avant-gardekunst van na 1917; geen economie weliswaar, maar weldegelijk blijk van zijn betrokkenheid.

Natuurlijk vinden we meer teksten in de brochure. Uit De As namen we een bijdrage over van Marius de Geus over Murray Bookchin, een ekologist die meent dat een bevrijdende economie allereerst een duurzame economie dient te zijn. Het sterke punt van Bookchin is het feit dat hij het socialisme danig weet te aktualiseren met aandacht voor solidariteit, tolerantie, rechtvaardigheid en vrijheid. De bekendste promotor van Bookchin's opvattingen is Hans Ramaer. In het zogenaamde 'groen anarchisme' ziet hij een actuele politieke beweging waarin de zorg voor de menselijke leefwereld (milieu) gekombineerd wordt met het streven naar een vrije samenleving. De vakbonden zijn in die optiek geen progressieve organisaties meer. Bookchin bijvoorbeeld sabelt ook het anarcho-syndikalisme neer. We hebben dan ook een kleine paragraaf, onder de titel 'de anarcho-syndikalistische illusie', opgenomen. Allereerst dient de gedachte van de klassenstrijd te verdwijnen.

We hopen dat deze avond en brochure opnieuw een bijdrage zal leveren aan het denken over en het werken aan een bevrijdende economie.

27-11-1990
Siebe Thissen

BEDRIJF IN ZELF BEHEER

de moeizame weg van een ideaal

Het idee om zelf een eigen bedrijf te beginnen en niet langer in loondienst te willen werken, dateert al van de beginjaren tachtig. Dat het er toen niet van gekomen is, heeft een puur financiële reden. Ofschoon je voor het runnen van een administratie-assurantiekantoor niet echt veel startkapitaal nodig hebt, zul je toch vrij vlot na de opstart voldoende klanten moeten hebben om in je levensonderhoud te voorzien. Daarom tijdens een part-time baan van enkele jaren gezorgd dat er al een aantal kleine middenstanders bereid gevonden werden om hun administratie aan je toe te vertrouwen. En dan tenslotte in 1985 maar de knoop doorgehakt. Op eigen benen verder, los van een uitkeringsinstantie, zelf eigen baas en werken maar.

Eerste uitgangspunt van het kantoor, liefst werken voor kleinschalige mens- en milieuvriendelijke bedrijven, maar als het niet anders is, in ieder geval, kleine ondernemingen die tegen de verdrukking van Albert Heijn, C.&A. en zoem ze maar allemaal op het hoofd boven water trachten te houden. Met name door het bieden van kwaliteit in plaats van kwantiteit.

Na zeer kort tijd reeds was er plaats voor een tweede zelfstandige binnen het kantoor en nu na vier- en een half jaar bestaat het gezelschap uit 6 personen, waarvan twee in loondienst en een free-lancer. Ho, zullen nu heel wat onder jullie denken. Een duidelijk kapitalistische ontwikkeling van een onderneming, met enkele loonslaven in dienst voor het ondergeschikte en dus ook onderbetaalde werk.

Echter schijn bedriegt. Daarom tenzij in de tijd.

Een gezamenlijke, plaatsgebonden, activiteit van twee mensen die elkaar al jaren kennen en weten wat ze aan elkaar hebben verloopt uitermate soepel. Beslissingen worden moeiteloos tussen de bedrijven door genomen en het elkaar aanvoelen aanvullen is nagenoeg perfect.

Hoe anders wordt het als de werkzaamheden zich uitbreiden doordat het kantoor bekend raakt bij de plaatselijke en bovenplaatselijke middenstand en er een derde vennoot

de rijen moet komen aanvullen. In ons geval opnieuw iemand die geen onbekende is, maar desondanks vereist de broodnodige communicatie en democratische besluitvorming een stuk formalisering. De taken, zowel intern als ook extern worden omvatter en vragen een grotere mate van verdeling en afstemming.

Nu het er alle schijn van heeft dat het kantoor z'n levensvatbaarheid heeft bewezen, gaan we ons dan ook bezig houden met de vraag hoe wij ons idee van zelfbestuur naar buiten gestalte kunnen geven.

Wij bezoeken diverse projecten in het buitenland, met name in Spanje met z'n opnieuw herlevende coöperatieve beweging, in het bijzonder in Mondragon (Spaans Baskenland) alwaar zo'n 20.000 mensen in zelfbestuur werken en waar een gezamenlijke bank een aantal coördinerende taken, hoofdzakelijk van financieel-economische aard op zich heeft genomen. Op kleinere, meer anarchistische basis vinden we projecten ten zuiden van Barcelona in het plaatsje St. Pere de Ribes.

Het idee van een fonds (in de vorm van een coöperatieve vereniging) is geboren en de discussie voor wie dit fonds bedoeld kan zijn en door wie het gefinancierd wordt, kan beginnen.

En nu blijkt dat de meningen uiteenlopen. Daar waar de een vindt dat het fonds louter zou moeten zijn van en voor bedrijven in zelfbestuur, vindt de ander het toelaatbaar dat ook goedwillende partikulieren aan het fonds moeten kunnen bijdragen en zouden ook bedrijven, die met behoud van uitkering werken, uit het fonds geholpen moeten kunnen worden.

We komen uiteindelijk niet tot overeenstemming en besluiten dan maar tot de oprichting van twee fondsen. Concreet is het daartoe nog niet gekomen, mede omdat in het najaar van het afgelopen jaar een van de vennoten besloot andere activiteiten te gaan oppakken. Er moest dus vervanging komen en tevens uitbreiding, omdat het werk ons langzaam maar zeker boven het hoofd steeg. De arbeidsdruk werd ongezond zwaar. Door het bod genomen werkten

(vervolg pag. 7)

we tot dan toe zeker 60 uren per week, waarvan iets meer dan de helft deklarabel bij de klanten. De rest van de uren gaat op aan interne zaken van huishoudelijke- en administratieve aard en activiteiten t.b.v. reclame, kennisvermeerdering etc.

Uit eigen kennissenkring zijn de opvallende plaatsen niet meer op te vullen, hetgeen betekent dat we moeten adverteren, maar wel zo dat we niet overstelpt worden met tientallen, misschien wel meer dan honderd brieven, van mensen die in feite toch niet in aanmerking komen, aangezien we vennoten zoeken en niet naar personen die louter als loonslaven wensen te werken.

Het aantal sollicitanten blijkt daardoor weliswaar beperkt tot een achttal maar dat neemt niet weg dat de faktor 'zekerheid' bij de meeste sollicitanten overweegt. Echter als zelfstandige moet je voor je inkomen knokken en is het zeker niet zo dat je inkomen aan het einde van de maand automatisch op je girorekening wordt overgemaakt.



DERDE DEEL
IN SEPTEMBER

Als vennoot (zelfstandig werkende op basis van zelfbestuur) is een andere instelling vereist, te meer daar de ontwikkeling van het idee zelfbestuur naar binnen, zowel als naar buiten, in de praktijk van alle dag geformuleerd, overdacht, getoetst, hergeformuleerd en opnieuw getoetst moet worden. Kortom een intensieve bezigheid die de nodige energie en tijd van elke vennoot vraagt.

Direct uit de sollicitatie-procedure zijn we er dan ook niet in geslaagd om de juiste personen aan te trekken. Ook op dit punt hebben we ons principieel uitgangspunt in eerste instantie moeten loslaten en zijn we op zoek gegaan naar 'op termijn vennoten', personen die na een korte (maximaal 6 maanden) loondienstperiode alsnog toetreden tot de vennootschap. In die fase zitten we dan nu en wachten op het moment waarop ons ideeëngoed opnieuw ter hand kan worden genomen, met een invulling die in concreto afhankelijk is van de standpunten van alle vennoten, oude zowel als nieuwe.

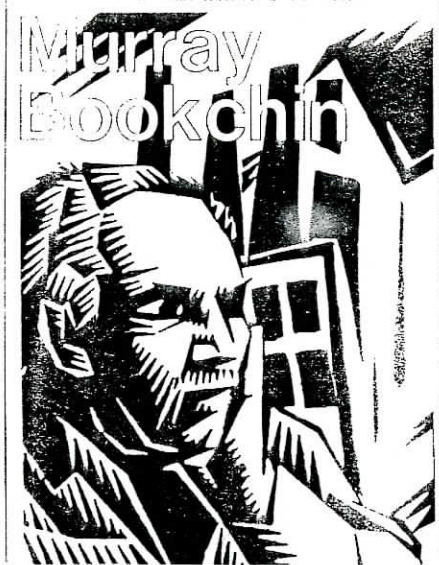
Samenvattend mag gezegd worden dat wij met vallen en opstaan' bezig zijn zelfbestuur als voorbeeld uit te dragen voor anderen, mede door een vorm van zelffinanciering van de grond te krijgen, die tot doel heeft de onderlinge band te versterken en naar nieuwe wegen te zoeken om de politieke gedachte achter zelfbestuur nieuw leven in te blazen, met name op het punt van het betrekken van de consument bij het productieproces.

Graag zou ik zien dat de BCS overgaat tot de oprichting van een landelijk fonds voor experimenten op het vlak van zelfbestuur, maar wel met een professionele ondersteuning op economisch en democratisch-management vlak.

Ondertussen stel ik reaksies op mijn artikel van harte op prijs.

Administratie & Assurantiekantoor
vof GROUCHO'S A.&A.

jos van golde



MURRAY BOOKCHIN: VAN MARXIST TOT ANARCHIST

Marius de Geus

Voor een goed begrip van het werk van Murray Bookchin is enige kennis vereist van zijn biografie, het historische milieu waarin hij opgroeide en zijn politieke activiteiten. In een interview dat in oktober 1984 werd afgenomen door Peter Einarsen geeft Bookchin de nodige verhelderende inzichten over zijn politieke achtergronden en het ontstaan van zijn anarchistische denkbeelden. Hieronder volgt een bewerking van dit interview dat eerder werd gepubliceerd in Schwarzer Faden (no's. 26 & 27, 1987). (Red.)

Bookchin werd geboren in 1921 te New York en groeide op in een milieu van joodse emigranten die afkomstig waren uit Rusland. Het New York van de twintiger en dertiger jaren was een stad waar met name in de joodse gemeenschap sterk communistische sympathieën bestonden. Er was in die tijd een grote linkse gemeenschap, variërend van syndicalisten en anarchisten tot marxisten die relatief goed met elkaar overweg konden en die onderling actief met elkaar debatteerden. Aan deze goede onderlinge verhoudingen binnen de linkse beweging kwam echter een einde als gevolg van de onverdraagzame en harde lijn van Lenin tegen de critici van de bolsjewistische revolutie. Bookchin beschrijft hoe hij werd opgevoed door zijn grootmoeder, een vrouw van eenvoudige boerenafkomst, die ech-

ter zeer intellectueel begaafd was. Hij groeide op in een traditie waarbinnen scholing van groot belang werd geacht en waarbinnen humanistische waarden zoals tolerantie en medeleven met de onderdrukten in de samenleving centraal stonden. Van zijn grootmoeder krijgt Bookchin ook zijn sympathieën voor het communisme mee. In 1930 sluit hij zich voor het eerst bij de communistische beweging aan. Hij bestudeert het marxistische gedachtegoed en stuit al vanaf het allereerste begin op de intolerantie binnen de communistische beweging.

Bookchin breekt met dit 'overerfde communisme' rond 1940 naar aanleiding van de stalinistische vervolgingen en executies in Rusland en de dubieuze rol van de communisten in de Spaanse burgeroorlog. Met name de processen

tegen Zinovjev en Kamenev en de moord op Nicolaj Bucharin schokten hem hevig, alsmede de excommunicatie van de trotskisten. Voor een korte periode sluit hij zich nog bij de trotskisten aan, maar daarna snijdt hij alle bindingen met het autoritaire socialisme door. Hij wordt echter geen cynicus of (uiterst) rechts politiek denker zoals vele anderen van zijn generatiegenoten die hevig teleurgesteld waren geraakt door de bij- en uitwerkingen van de Russische revolutie.

Wat bij hem bleef bestaan was een diepe afkeer van onrechtvaardigheid en een gevoel van verzet tegen alle inperkingen van vrijheid. Deze gevoelens hingen direct samen met zijn vroegere herinneringen aan thuis. Hij werd grootgebracht in een huis dat volhing met foto's van Herzen, Tolstoj, en de Narodniki. Veelvuldig waren bevriende Russen op bezoek en werd er zwaarmoedige Russische muziek gespeeld. Ook werden er vaak joodse liederen gezongen over de vervolgingen en de hoop op een betere wereld. Dit was bij wijze van spreken de muziek waarbij Bookchin als kind 's avonds in slaap viel. Tevens hoorde hij veelvuldig de verhalen en gesprekken over het oude vaderland, over de onderdrukking van de boeren tijdens het tsaristische regime. De diepgewortelde band met de verdrukten en uitgebuiten van de maatschappij bleef na zijn breuk met het communisme dan ook in tact en Bookchin vertelt dat hij geleidelijk rijp was geworden voor het anarchisme, voor de anti-autoritaire beweging. In de jaren na de tweede wereldoorlog werd hij anarchist, zonder overigens één regel van het werk van een klassiek libertair denker als Michael Bakoenin te hebben gelezen.

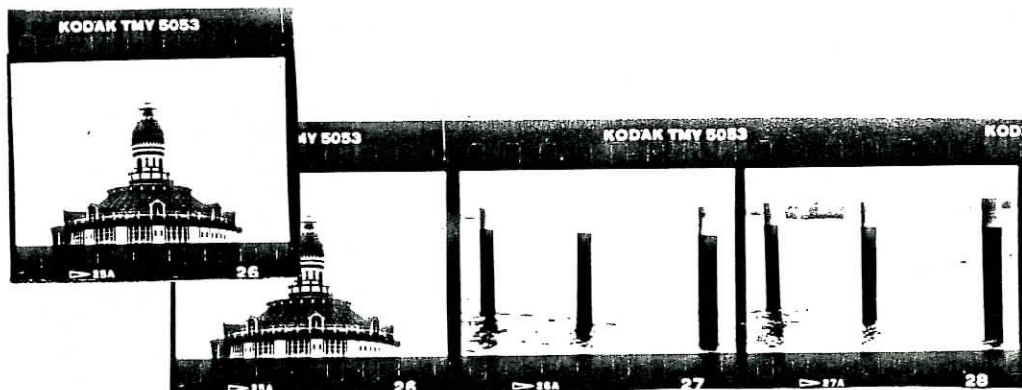
In het tijdperk dat Bookchin zich tot het anarchisme wendde, waren de werken van Bakoenin in de Verenigde Staten

niet te verkrijgen. Het enige boek van Kropotkin dat hij bezat was *The French Revolution. Mutual Aid* had hij niet tot zijn beschikking. Maar hij las in die periode andere anarchistische geschriften en die konden hem evengoed overtuigen. Zo kreeg hij o.a. Orwell's *Hommage to Catalonia* onder ogen, waardoor zijn opvattingen over de rol van de communisten in de Spaanse Burgeroorlog werden bevestigd.

Het feit dat hij in die periode niet 'verreichtste' wijt Bookchin mede aan de levensomstandigheden waarin hij opgroeide. Hij was grootgebracht in een vóór-kapitalistische wereld. Men leefde in kleine en hechte gemeenschappen en men kende nog nauwelijks de moderne geneugten van telefoon, radio en auto. In zijn milieu haatte men in feite de technocratische wereld. Men haatte de ontmenselijking die de markt en de kapitalistische industrialisering met zich meebrachten. In zijn omgeving leefde men nog vooral op basis van wederkerig dienstbetoon, zoals de boeren in het oude Rusland.

Een grote invloed werd overigens in de periode dat Bookchin anarchistische sympathieën ontwikkelde, uitgeoefend door Josef Weber. Dit was een voor de Nazi's gevluchte Duitser die zich geleidelijk van het marxisme tot het libertaire socialisme had gewend en die de mentor werd van Bookchin. Deze Weber genoot weliswaar geen overmatig grote bekendheid in de New Yorkse libertaire kringen, maar heeft volgens Bookchin toch een belangrijke rol gespeeld in de periode tussen 1945 en 1955. Andere theoretische invloeden onderging Bookchin naar eigen zeggen door het lezen van werk van onder andere Martin Buber en Albert Camus, maar ook door de gesprekken in de cafetaria's, waar zich het sociale leven voornamelijk afspeelde.





CULTURELE OMSLAG

Aangezien vele mensen in die periode werkloos waren, konden zij zonder problemen tot diep in de nacht opblijven om in de vele cafetaria's te discussiëren over allerlei actuele politieke vraagstukken. Ook in de parken van New York barstte het in die tijd van de groepen discussianten die zich bezighielden met het bespreken van diverse sociale en politieke kwesties. Hier leerde Bookchin om scherp te beargumenteren en om vrijelijk te spreken in het openbaar. Dag in, dag uit bezocht Bookchin deze bijeenkomsten en vele straatmeetings. De cafetaria's, parken en straten van de Bronx waren voor velen de werkelijke leerscholen van het leven. Het waren de politieke verzamelaarsplaatsen waar van alles gebeurde, zoals vroeger de Agora (volksvergadering) van de Griekse Polis. Bookchin vertelt verder dat hij zich uiterst serieus op deze discussies in het openbaar voorbereidde en veel las over historische en filosofische onderwerpen. Ook geeft hij aan dat de scholen van de vakbonden een uitstekend forum vormden waar men kon leren. 'Zo had de *International Worker's Order* (IWO) een eigen school, waar de arbeiders theoretische kennis op konden doen. Ook tijdens de vele stakingen en demonstraties was er volop de tijd om te debatteren. Het was al met al een levendige en uiterst leerzame tijd, waarin de scholing en cultuur niet geïnstitutionaliseerd waren, maar een plaats in de open lucht

hadden, op de hoeken van de straten en in het gras van de parken.

Na de tweede wereldoorlog zakte de arbeidersbeweging in Amerika in elkaar en verloor zij aan revolutionair potentieel. Er vond ook een culturele omslag plaats; de emigranten en met name hun kinderen verloren geleidelijk aan het contact met de oude culturen. De verhalen over de Oude Wereld verstomden langzamerhand en er ontstond een nieuwe Amerikaans cultuur die primair werd gevoed door de tweede generatie. De jiddische buurt waar Bookchin zijn jonge jaren heeft doorgebracht, is nu grotendeels afgebroken. De joodse levensstijl en de socialistische idealen worden nog door betrekkelijk weinigen nagevolgd. Toch is Bookchin niet cynisch of pessimistisch. Bepaalde culturen mogen dan na verloop van tijd afsterven, er komen volgens hem telkens weer nieuwe voor terug waarbinnen een nieuw idealisme een rol kan spelen: 'want de mens heeft idealen nodig om zijn identiteit en individualiteit te bevestigen'. Het zal de lezer niet verbazen dat solidariteit, tolerantie, rechtvaardigheid en vrijheid de voornaamste idealen zijn die de mens volgens Bookchin heeft na te streven. Dit zijn niet toevallig de belangrijkste idealen van het Russisch-joodse sociale en politieke milieu van het vooroorlogse New York, dat zo'n sterke stempel op zijn persoon en werk heeft gedrukt.

GROEN ANARCHISME

Hans Ramaer

In het verleden is vaak het einde der tijden voorspeld, maar met de mondiale milieucatastrofe van vandaag is de ondergang dreigender dan ooit tevoren. Zo is Nederland inmiddels de vuilnisbelt van West-Europa geworden. Een deltagebied, waarin het chemisch afval uit de Rijn, de Maas en de Schelde bezinkt, waar de bevolkingsdichtheid zo wat het hoogst ter wereld is, waar de dijken niet berekend zijn op het stijgen van de zeeën, waar met westenwind de uitstoot van de Engelse industrie terecht komt en met oostenwind die van Polen, de DDR en de Bondsrepubliek. Die situatie moet anarchisten tot bezinning brengen. Het behoeft geen betoog dat ze het gelijk aan hun kant hebben als ze stellen dat de huidige ecologische crisis veroorzaakt is door een economisch systeem dat ze altijd bestreden hebben. En het is zeker ook waar dat in een libertaire samenleving geen plaats is voor de exploitatie van mens en milieu. Maar helaas rest ons geen tijd om de wereld te overtuigen van het anarchistisch gelijk.

Ik pleit er dan ook voor dat anarchisten zich niet isoleren, maar zich definitief in de rijen van de milieubeweging scharen. Zeker, al in de jaren zeventig is het verzet tegen kernenergie voor een deel een zaak van anarchisten geweest en ook zijn er in het circuit van natuurvoedingswinkels en ecologische landbouwbedrijfjes libertaire invloeden aan te wijzen. Nu gaat het er echter om dat anarchisten niet tijdelijk en partieel milieu-acties ondersteunen, maar dat het keren van de milieu-verpesting absolute prioriteit krijgt. En dat betekent dat dit groene anarchisme samenwerkt met ieder die naar humane oplossingen streeft, desnoods via stringente regelgeving en controle door de staat.

Zo'n koerswending zal voor vele anarchisten niet gemakkelijk zijn, maar het is al eerder gebeurd. In de jaren dertig deed zich immers een vergelijkbaar dilemma voor. Toen ging het om het fascisme dat alle burgerlijke vrijheden en grondrechten dreigde te vernietigen. Sommi-

gen, zoals Anton Constandse, kozen destijds voor het verdedigen van de burgerlijke democratie, omdat die nu eenmaal betere kansen voor het anarchisme biedt dan een totalitaire dictatuur. Ook de CNT-FAI ging in 1936 een bondgenootschap aan met de burgerlijke republiek in de strijd tegen Franco. Niet omdat de Spaanse libertairen hun anarchistisch opvattingen hadden afgezworen, maar omdat een zinvoller alternatief ontbrak.



De milieubeweging is een brede sociale beweging die zowel pragmatische hervormers en traditionele natuur- en dierenbeschermers als ecologen omvat. Deze ecologen (waartoe in Nederland de politieke partij De Groenen behoort, die te vergelijken is met Agalev en Ecolo in België) onderkennen dat een duurzaam ecologisch evenwicht uitsluitend bereikt kan worden door een radicale economische en technologische ommezwaai. In dat opzicht verschillen hun ideeën nauwelijks van wat anarchisten op basis van het werk van Kropotkin, Goodman en Bookchin al langer propageren. (1)

Kleinschalige productie, decentralisering van bestuur, lokale en regionale netwerken, een zo groot mogelijke mate van zelfvoorziening, recycling van grondstoffen, energiezuinige technieken, transport en consumptie die ecologisch verantwoord zijn. Ziedaar een rijtje doelstellingen van ecologen die duidelijk wijzen in de richting van een economie van de menselijke maat. Zo'n economie onderscheidt zich verder door een relatief gering gebruik van grondstoffen en kapitaal, beheer door producenten en consumenten, en de toepassing van groene technologie (een technologie die niet slechts aan ecologische criteria voldoet, maar ook gecontroleerd kan worden op de sociale effecten ervan). Schumacher heeft er terecht voor gewaarschuwd dit alles met 'primitief' af te doen: "Elke dwaas kan dingen gecompliceerd maken, maar het vereist genialiteit om zaken eenvoudig te houden."

Er is (onder meer door Thom Holterman) herhaaldelijk op gewezen dat de klassieke anarchisten weliswaar een anti-étatisme huldigden, maar zich daarnaast wel degelijk uitgesproken hebben voor enige vorm van politieke ordening. Het afwijzen van de staat moet men daarom opvatten als een kritiek op de traditionele staatsordening - de

dominante staat - en geenszins als een principieel verzet tegen functionele organisatie van de samenleving.

In tegenstelling tot wat soms wordt gedacht hebben de grondleggers van het anarchisme daarbij evenmin de toepassing van bepaalde vormen van dwang uitgesloten. Libertairen streven immers niet naar de absolute vrijheid van het individu; ze streven naar 'communale individualiteit', een synthese van individu en gemeenschap. Daaruit valt nog eens af te leiden dat weliswaar het opvoeden en overtuigen van mensen de aanbevolen methode is om wederzijds te kunnen samenwerken, maar dat als overreding faalt de toepassing van dwang niet in strijd is met het anarchisme. In een libertaire samenleving kan de gemeenschap dus corrigerend optreden als individuen zich door hun gedrag tegen die gemeenschap keren.

Het groene anarchisme gaat echter een stap verder. Het accepteert noodgedwongen de in de milieubeweging levende roep om de meest acute vormen van milieuverpesting te bestrijden via stringente regelgeving en controle door de staat. Vanzelfsprekend kan een dominante staat niet voor blijvende oplossingen zorgen, zeker niet als niet gelijktijdig een begin wordt gemaakt met een herstructurering van de op een vrije markteconomie gebaseerde productie. Onverkort blijft het groene anarchisme dan ook streven naar een libertaire samenleving.

Een libertaire samenleving is het resultaat van een evolutionair proces van het verplaatsen van de politieke en economische macht vanuit de top naar de basis. Dit proces omvat twee tegelijkertijd optredende deelprocessen. Het ene is het devolutieproces, het afwentelen van de bestaande maatschappelijke verhoudingen. Het andere is het pionierproces, het opbouwen van een economie van de menselijke maat, gebaseerd op vrijwilligheid en wederkerigheid. Een belangrijk onderdeel van het devolutieproces is het selectief ontmantelen van de dominante staat, zodat waardevolle sociale en culturele instellingen en voorzieningen behouden blijven. Deze worden ingepast in de zich ontwikkelende libertaire samenleving.

Ook de regelgeving en controle op milieugebied dienen vooralsnog behouden te blijven. Dat alles in relatie tot het verloop van het pioniersproces. De enige op langere termijn aanvaardbare staat is de libertaire staat.

Dat is de staat tijdens de hiervoor genoemde overgangsfase, waarin, naar de woorden van Proudhon, het staatsapparaat zich oplost in de samenleving. Een libertaire staat heeft immers zijn eigen opheffing ten doel. Want naarmate het pionierproces vordert, kunnen de regelgevende en controlerende taken van de libertaire staat ofwel geleidelijk overgenomen worden door nieuw ontstane functionele organen (raden) ofwel verwijnen omdat ze inmiddels overbodig zijn geworden.

NOTEN

(1) Het zal duidelijk zijn dat ik de kritiek van Bookchin op de aanhangers van de 'deep ecology' (zie Perspectief nr. 15) niet volledig onderschrijf en zeker zijn conclusies niet deel. Zo zijn de ecologen die zich in Nederland in De Groenen hebben gebundeld weliswaar parlementairen, maar wie het programma leest zal er opvattingen in aantreffen die libertaire standpunten raken of er soms mee samenvallen, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs, grondpolitiek en decentralisering van bestuur. Veel van wat voorheen door Provo en Kabouter werd bepleit vindt men er terug.

BOOKCHIN-EKOLOGIE-ANARCHISME

Inmiddels is de discussie over een ekologische economie in volle gang. Veel anarchistenschermen met Bookchin. Maar van het syndikalisme laat deze niet veel heel. Zijn opvattingen sluiten direkt aan bij die van de Vrije Bond. Immers, de Vrije Bond wil ook breken met het traditionele syndikalisme. Onderstaande kritiek op het anarcho-syndikalisme komt uit het artikel 'De politieke theorie van Murray Bookchin' van Roger Jacobs (Perspectief 16, 1989). Naast dit nummer mogen we ook verwijzen naar het ekologienummer van Perspectief (nr.5, 1986) en het Bookchinnummer van De AS (nr. 91, 1990).

DE ANARCHO-SYNDIKALISTISCHE ILLUSIE

Vanuit bovenstaande stellingen formuleert Bookchin een vernietigende kritiek op het anarcho-syndikalisme. Wie, zoals de syndikalist, aanneemt dat de vakbondsstrijd een revolutionair potentieel bevat, veronderstelt tevens dat de belangen van arbeiders en kapitalisten, vanuit een klassedimensie beschouwd, intrinsiek onvereenigbaar zijn. De ervaring leert ons echter dat het kapitalistisch systeem perfect in staat is de geest van de arbeider te boetsen naar zijn eigen beeld en gelijkenis. Wie twintig jaar of meer in de fabriek heeft gewerkt, gaat gebukt onder een onderhuidse, onuitroerbare mentaliteit van onderworpenheid. Bookchin sluit zeker niet uit dat arbeiders onder bepaalde omstandigheden zeer militant en vastberaden kunnen optreden, toch zal, als puntje bij paaltje komt, die geest van onderworpenheid haar uitwerking niet missen. Hun sterke behoefte aan charismatische leiders is in dat opzicht veelbetekenend. Een 'echte' revolutie, in de anarchistische zin van het woord is slechts mogelijk als ze die onderwerpende fabrieksdeemon uit zich weten te drijven en de wereld vanuit een nieuw perspectief gaan bekijken. 'Dit komt in feite neer op de stelling dat de arbeiders zichzelf als menselijke wezens moeten zien en niet als klassewezens; als creatieve persoonlijkheden, niet als proletariërs; als zelfverzekerde individuen, niet als massa's. En het doel van de bevrijde maatschappij moet de vrije 'kommune' zijn, niet een konfederatie van fabrieken, hoe zelfbeherend deze ook mag zijn, want zo'n konfederatie snijdt één deel uit de maatschappij - haar economische component - en verzelfstandigt die tot de totaliteit van de maatschappij. In werkelijkheid zal zelfs dat economische component vermenschlijkt moeten worden door precies humane verhoudingen in het arbeidersproces binnen te brengen, door het aandeel van het zware werk in het leven van de producenten terug te dringen, door een totale 'Umwertung aller Werte' (om een uitdrukking van Nietzsche te gebruiken), die zowel betrekking heeft op de produktie als op de konsumptie, op het sociale als op het persoonlijk leven.' (16).

DE RUSSISCHE KUNST NA 1917

Een sociale revolutie in de samenleving betekent ook een revolutie in de kunst. Dat wordt heel duidelijk in het Rusland van na 1917, waar nieuwe stromingen en opvattingen doorbreken op elk artistiek terrein. Hoe het verder ging met de kunst in een revolutie die uitliep op een dictatoriaal regime, hoe zij opbloeide vanuit een bodem van dromen en aspiraties die werkelijkheid leken te worden, maar die geleidelijk aan vervangen werden door desillusies en wanhoop, beschrijft Jan Bervoets in dit artikel.

sterft oude vormen en godachten!
slaaggehoor'nen, ontwaakt! ontwaakt!
de wereld steunt op nieuwe krachten
BEGEERTE HEEFT ONS AANGERAAKT.

Met deze woorden maakten de arbeiders zich meester van de bedrijven en veroverden de boeren hun land. De scheppende kunstenaar vond een nieuwe wereld als inspiratiebron waarin allen gezamenlijk en in wederzijds respect zouden bouwen aan een nog ongekende en schitterende toekomst. Voor hem was de tijd waarin hij door kunstakademies werd vergeuisd en door de tsaristische censuur werd vervolgd en verdreven, voorbij. En hij begon aan het werk dat zou bijdragen aan de verdere uitbouw van de socialistische maatschappij. Voorbij was de individualistische moerschrijverij in rijmen en sonnetten, waarin men zijn leed uitsnikte in de hoop dat een enkeling het ergens laat in de de eeuwigheid zou lezen en dat er een standbeeld voor de dichter voor zou doen ontwerpen; de kunstenaar voelde zich opgenomen in de vaart der volkeren en werd zich op zijn eigen wijze sociaal bewust.

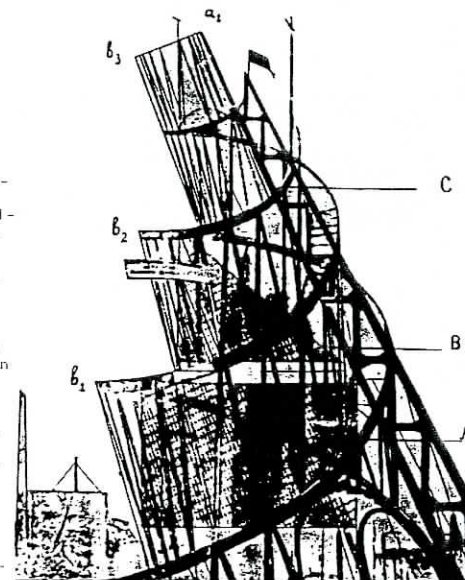
ARTISTIEKE OPVATTING

Hoewel deze houding van de kunstenaar een volledige artistieke breuk met het verleden inhield, kan er moeilijk van 'revolutionaire kunst' gesproken worden. Het idee van velen dat de kunst die zij bedreven direkt met de revolutie verbonden was, hield de onbewuste veronderstelling in dat er buiten hun artistieke opvatting geen andere mogelijkheid was. Met andere woorden: de revolutie zou zelf aan vooropgestelde esthetische regels beantwoorden, die een bepaalde artistieke lijn impliceerden. Deze visie moet in het licht worden gezien van het politieke verloop van de revolutie: de machtsvername van de bolsjewistische partij, die 'de diktatuur van het proletariaat' ging organiseren volgens van bovenaf op te stellen schema's. Hierbij kon ieder nieuwe artistieke richting zich opwerken als 'proletarisch' of in de zin van Marx en Lenin'. Anatole Loenatsjarski, kommissaris van Volksopvoeding, schreef bij de aanvaarding van zijn functie de volgende definitie van kunst neer: zij was 'de organisatie van de gemeedsbewegingen van enkele personen, groepen, klassen, gehele naties, etcetera. De proletarische kunst is de uitdrukking van het organisatieproces van het proletarische gevoelsleven.' 1) De kunst heeft dus een te omschrijven functie in de opbouw van de socialistische maatschappij en kan daar door een politieke faktor zijn, zij beïnvloedt

de strijd van het proletariaat, dat deze kunst in zijn strijd tot uiting brengt.

VRIJE ONTPLOOIING

De door Loenatsjarski gestelde definitie wordt bijzonder problematisch, wanneer zij wordt gehanteerd in een staatssocialistische opvatting



Wanneer men er van uitgaat dat in de politieke organisatie van het proletariaat een voorhoede op dit moment de macht heeft, is het erg verleidelijk te veronderstellen dat zij mag dikteren welke artistieke richting de gemeedsbewegingen van het proletariaat kan organiseren en welke niet. Dergelijke opvattingen werden gekoesterd door organisaties als Proletkult (Proletarische cultureel-opvoederde Organisatie die door middel van planningsschema's een eigen proletarische kunst wilde opbouwen, die volkomen zuiver zou zijn van kapitalistische smetten. Gelukkig vond deze totalitaire kultuuropvatting niet direkt ingang. Loenatsjarski schreef 'Wat het vraagstuk van de artistieke vorm betreft mag er met de smaak van de volkskommissarissen en andere autoriteiten geen rekening gehouden worden. Alle afzonderlijke kunstenaars en alle artistieke groeperingen moeten zich vrij kunnen ontplooien.' Ook Trosky schrijft in 'Litteratuur en Revolutie' (hfst. 7: Partijpolitiek in de kunst): 'De kunst moet haar eigen weg vormen... De kunst is geen gebied waarop de partij getuipen is te bevelen. De partij beschermt, stimuleert, leidt slechts indirect. Zij schenkt haar vertrouwen aan groepen die er oprecht naar streven dichter bij de revolutie te komen en moedigt hun artistiek produktie aan. De partij kan zich

niet in het standpunt van een literaire kring plaatsen. Zij kan het niet, en zij moet het ook niet doen.' 2)

TOTALISERING

Bestond er aanvankelijk en in principe dus vrijheid van vormgeving, de inhoud was (mede) politiek bepaald. Ook in de beginperiode zijn er werken klandestien uitgegeven, die om staats redenen niet officieel konden verschijnen. Zo verscheen *Wij* van Zamjatin (een soort *Brave New World*, waarin een Grote Weldoener de mensen op kunstmatige manier tevredenheid schenkt, door ze de liefde te verbieden en ze van hun fantasie te beroven) slechts in vertalingen in het buitenland. Het anarcho-individualisme van de schrijver had het krities bewustzijn van het proletariaat kunnen scherpen, te meer daar zijn werk niet alleen een voorspelling van het stalinistische regime inhield, maar ook van de toenemende totalisering van de westeuropese beschaving, zoals die nu plaatsvindt. Maar ook wat betreft vormgeving had de organisatie van het Russische staatsapparaat een nadelige invloed op de artistieke mogelijkheden van de scheppende kunstenaar. Konden enkele verlichte lieden aan de top een gematigd liberair standpunt innemen ten aanzien van de vormgeving, niet alle onderkommissarissen deelden dit. De schilder Marc Chagall vertelt in zijn autobiografie hoe hij als directeur van de kunstakademie van zijn geboorteplaats Witebsk werd aangesteld, waar hij schilderijen naar eigen ontwerp liet maken om ze tijdens het voorbijtrekken van de arbeidersoptocht langs de straat te hangen. Er gebeurde het volgende: 'De arbeiders kwamen voorbij en zongen de Internationale. Aan hun glimlach te zien, was ik er zeker van dat ze mij begrepen. De aanvoorders, de communisten, waren minder tevreden. Waarom is die koe groen, waar om vliegt dat paard in de lucht, waarom? Wat heeft dat met Marx en Lenin te maken? En men gaf snel het bevel om stenen borstbeelden van Marx en Lenin te hakken...'

FUTURISME

De artistieke breuk met verleden betekende meteen de doorbraak van allerlei nieuwe vormen, die tijdens de eerste wereldoorlog ontstonden in de berlijnse expressionistische kringen. Het futurisme en de abstracte kunst, in Duitsland avantgarde stromingen in de marge van de samenleving, kregen in het nieuwe Rusland ongekende expansiemogelijkheden. Algemeen leefde in de dichtkunst het besef dat er een einde moest komen aan de ivooren toren waar in de dichter zich tot dan toe had opgesloten en dat hij zich met de wereld om zich heen moest integreren om deze opnieuw te scheppen. Datzelfde gold voor de schilder, beeldhouwer, schrijver of musikus; hij moest uiting geven aan de krachten die hij onder de mensen zag leven, en hij moest ze bundelen tot één grote kreet van solidariteit. In Westeuropa betekende de Wereldoorlog tevens een 'Menschheitsdämmerung' (letterlijk: mensheids-schemering), waarin de oude mens in de loopgraven was omgekomen en waarin nieuwe massa's met nieuwe (vaak kristelijke-dealistische) vaandels de volkeren groot zouden maken. In Rusland diende de expressionistische massa-bezetting als stuwkracht voor de opbouw van de arbeidersstaat voor het bereiken van concrete realiteiten als landonteiening, fabrieksproductie, -korting voor alles waarbij de arbeider vroeger werd uitgebuit, maar waarin hij nu persoonlijk

betrokken zou zijn.

Wat in Westeuropa een individuele 'kosmische omschrijving' was (de tempels en katedralen van Marsman!), groeide in Rusland uit tot functionele reclame die het vertrouwen van de massa's van onderop moest sterken.



'Laat dreunen op pleinen de mars van de opstand!
'Zij op, golvend veld van trotse hoofden!
Als de verwoesting van een tweede zondvloed
Wasen wij de wereldsteden weer rein' 3)

Zo spoort Majakofski zijn partijgenoten en lezers aan om mee te gaan in het gevecht. Met de geladen kracht van enkele woorden schrijft hij ritmische proklamaties en verwerkt hij dekreten die de arbeiders naar het front of naar de fabrieksploegen drijven. Toch houden zijn gedichten, evenals de schitterende affiches, slechts evenzovele onvervulde verlangens in. Want zoals de andere kunstenaars van zijn tijd zag hij voor zijn geestesoog een massale samenwerking van arbeiders, boeren en soldaten waarin de kunstenaars zelf konden opgaan en volkomen vrij konden scheppen. De fantastische visioenen waarmee Trotski zijn boek 'Litteratuur en Revolutie' besluit, zijn kenmerkend voor deze idealen: hij voorziet paleizen op de toppen van de Mont-Blanc en op de bodem van de oceanen, volkomen beheersing van het wereldoppervlak en van de menselijke psyche en het lichamelijk organisme, en een tomloze vooruitgang van de samenleving door al maar nieuwe ontdekkingen en uitvindingen. Aan deze wereld haasten de kunstenaars zich hun medewerking te verlenen, - en op zijn eigen wijze te omschrijven hoe men dit zou moeten doen.

LEREN JEKKERS

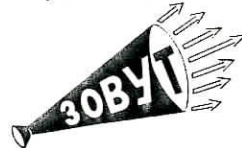
De breuk met het verleden wekte ook illusies bij velen die afweken van de politieke konceptie van de partij. Zij lieten zich inspireren door de reeds bestaande verlangens van hun omgeving naar een beter leven, hetzij volgens kristelijke idealen, hetzij volgens het idee van de dorpskommune, zoals die overal in Rusland ontstond. Zij konden zich niet verzoenen met de overtuiging van de partij dat het proletariaat zijn voorhoede rekruteerde uit de fabrieksarbeiders in de steden (de ortodokse marxistische leer die door Bakounin reeds werd aangevallen); daarom werden zij 'fellow-travelers' genoemd, kunstenaars die de revolutie aksepteerde maar wier subjectieve houding ervan afweek. Tot hen behoorde de romanschrijver Boris Pilnjak, die in 'Het Naakte Jaar' beschrijft hoe de boeren (-kommunes) op het platteland worden gekonfronteerd met de 'leren jekkers' uit de steden die hen de revolutie komen brengen, maar die hun werkelijke kameraadschap met de boeren verbergen achter technokratische fraseologie. De duidelijkste getuigenis van een individuele konfrontatie met de revolutie is het wereldberoemde gedicht van Alexander Blok, 'De Twaalf', 4) het verhaal van twaalf rode garde soldaten die tijdens de oktoberrevolutie in Petrograd door een sneeuwstorm marcheren. Het weeten der elementen synboliseren dat zij hun persoonlijke liefdes- en haatgevoelens hun gewelddadigheden en vernietigingsdrang delen met de algemen tred der massa's:

'Uw pas zij revolutionair:
De taate vijand is niet ver!
Komaan kameraad, pak vast je geweer!
We paffen het heilige Rusland neer!...
We gaan de fijne burgerheren
Eens op een wereldbrand traktoren,
Een wereldbrand laat in ons bloed...'

De montage van persoonlijke akties en algemene aansporingen in dit stormachtige gedicht doen denken aan de manier waarop Sergei Eisenstein in zijn beste film te werk zal gaan. Het einde van het gedicht is echter kenmerkend voor de persoonlijke instelling van de schrijver:

'Voor hen uit - met bloed'ge vaan
Blik-ontruikt door 't nachtelijk uur,
Veilig in het moordend vuur,
In een hemels onwaars zweven,
Door een parlen glans omgeven,
Met een witte rozenkroon -
Voor hen uit - Gods eigen zoon.'

Het Kristelijk einde dat Blok aan zijn gedicht geeft past niet bij een arbeidersrevolutie van onderop. Ongewild hield die Goddelijke zegening dan ook het afscheid in van Bloks dichterschap: ondanks dat hij de gewelddadigheid toejuicht blijkt deze samenleving niet de zijne te zijn. Hij heeft daarna niets meer geschreven.



Nog tragischer is het lot geweest van Sergei Jessenin, die in de revolutie een schitterend Nieuw-Babylon zag, waarin de mensen spontaan een paradijselijke toestand zouden opbouwen. De hemel zou op aarde gerealiseerd worden, h lijdten zou worden afgeschaft. Jessenin sloot zich aan bij de anarchisten gerichte sociaal revolutionairen: dit anarchisme heeft hem bl vend geïnspireerd tot fantastische voorstelli van de menselijke macht:

'Op de stromen van Babylon weenden wij
Doorweekt door een regen van bloed.
Maar nu, met de stem van de stier der stormen,
Roep ik, terwijl ik Christus' broek uit-trek:
Was dan uw handen en uw haren
In de geleipen van de tweede maan.
Ik zeg u, u zult allen onkomen.
Verstikt door de korstmossen des geloofs..
Ik zeg u, de gehele lucht zal ik opdrinken
En ik zal een kometentong uitsteken.
Ik zal mijn benen uitstreken tot in Egypte
En zal u bevrijden van de martelijzers...'

Het verloop van de revolutie desillusioneert hem: zijn poëzie kan zich niet langer schikken in de realiteiten van de burgeroorlog en van een van bovenaf georganiseerd arbeidersleven. 'Ik zal heel mijn ziel aan oktober en mei geven, maar mijn geliefde lier zal ik niet prijs geven,' schrijft hij in een gedicht over Sovjet-Rusland. Omdat zijn dromen geen werkelijkheid worden, stort hij zich in de verslaving aan alcohol en zwert hij jarenleng in kafees rond als Ruslands gedoemde dichter. Na een reis door West-Europa en de Verenigde Staten die voor hem een kwelling inhouden pleegt hij in 1925 zelfmoord. Met zijn eigen bloed schrijft hij het volgende in een afscheidsgedicht:

'Tot weerziens, mijn vriend, zonder hand-druk of woorden,
Word niet bedroefd, want je wekbrouwen niet,
In dit leven is het sterven nauwelijks nieuw
Maar het leven is zeker al niet nieuw
Meer!'

REALISTISCH MANIFEST

Weinig stemt tot
feest op onze
ondermaanse erven.
Vreugd
wil zijn ontroefd
aan het verchiët.
In dit leven
is het geen kunst
te sterven.
Het leven
bouwen
is zo makkelijk niet.

Deze regels die Majakovski's gedicht Aan Sergei Jessenin besluiten, bevatten niet alleen een kritiek op diens zelfmoord, maar ook het program van de meest verstrekkende kunstvernieuwendende stromingen die er in Rusland ontstonden: de formalistische stromingen. Deze herleiden de kunstuitingen die zij kenden tot hun meest oorspronkelijke elementen: de dichters gingen terug tot de klanken en woordvormen, de schilders tot de kleuren en vlakken, de beeldhouwers tot hun indeling in de ruimte. Vanuit de ontdekte vormen hoopten zij dan een nieuwe kunst op te bouwen en zo een nieuwe wereld tot stand te brengen vanuit een nieuw ontdekte taal of een nieuw ontdekt decor. Ook het samenspel van de verschillende vormen in de beweging zou kunnen leiden tot een nieuwe wijze van schouwen of tot een structurele kennis van de menselijke communicatiemogelijkheden. 'Zodra er een nieuwe vorm is, is er een nieuwe inhoud. Zo wordt de inhoud door de vorm gedetermineerd' schrijft de formalist Kroetsjenik.



Vanuit Duitsland keerde El Lissitzki, Tatlin, Naum Gabo (de maker van het beeld voor de Bijenkorf te Rotterdam) Wassili Kandinski, Pevsner en andere beeldende kunstenaars en architecten in Rusland terug. Charles Lipchitz maakte er zijn plastieken. Allerlei scholen traden met elkaar in debat over hun zienswijze op de ordening van de vormenwereld. Het Rayonnisme voorspelde een ontkenning van kleuren: onder invloed hiervan ontwierpen Gabo en Maholy Nagy hun lichtplastieken. Daarnaast stelde het Suprematisme de niet-toegepaste vorm primair, bijvoorbeeld het zwart vierkant op het witte vlak: El Lissitzki blonk hierin als schilder uit. De architect beeldhouwer Tatlin is de eerste die zwevend-plastiek ontwerpt. In 1920 verschijnt een 'realisties manifest', getekend door Naum Gabo en Pevsner, waarin zij een pleidooi geven voor een kinetische, beweeglijke visie op de ruimte: zij willen in hun plastieken bewegingen konstrueren. De letterkundigen Chlebnikof, Sjklofski, Kroetsjenik en R. Jakobsen vinden nieuwe woorden en oerklanken uit en doen ontdekkingen op structureel-taalkundig gebied. Experimenten met absoluut theater vinden plaats in de nieuwe ensceneringen van Meyerhold en Tairof: Meyerhold wilde een nieuwe 'biochemische' synthese van drama, ritme, klank en kleur; Tairof wilde de barrière tussen toneel en publiek doorbreken. Dit alles werd weer door de filmkunst toegepast en vormde de grondslag voor bewuste montage technieken in documentaire filmgedichten als *Turksib* van V.A. Tsein: een filmische redevoering over de aanleg van de spoorlijn Turkmenistan-Siberië, waarin de kijker voelbaar wordt opgenomen in de vaart van de techniek en de harde strijd van de mens tegen de woestijn natuur. De filmsperimenten van Poedofkin legden de grondslag voor de kennis van psychologies berekende beeldritmiek, waarmee Sergei Eisenstein de wereld zou overdomineren in *Pantserkruiser Potemkin*. In 1923 kwam door ingrijpen van bovenaf een einde aan de 'formalistiese ontaarding'. Tengevolge van felle campagnes van de partij vluchtten Gabo, Pevsner, en El Lissitzki naar Duitsland om daar in contact met de Bauhaus-groepen en I-10 verder te werken aan constructies van nieuwe toekomst. Tatlin en Rodsjenko bleven in Rusland, maar handhaafden zich door tot de toegepaste kunst over te gaan. In de literatuur werden de formalisten langer geduld, maar zij moesten zich verweren tegen de toenemende 'proletariese' kritiek van de stalinistiese richting.

CONFLICTEN

De literatuur heeft na de dood van Lenin nog een lange periode van bloei gekend. In 1925 neemt het Centraal Komitee van de Sovjet een resolutie aan, die aan alle schrijvers een betrekkelijke vrijheid geeft. Het komt zelfs tot een opbloei van de romankunst. Izaak Babel laat in 1924 zijn verhalenbundel *Rode Ruiterarmee* verschijnen en later nog andere verhalen die allen tot de wereldliteratuur behoren. Het zijn meedogenloze verslagen over de Poolse oorlog van het Rode Leger, die duidelijk de keerzijde van de revolutionaire heroïek en de verschrikkingen van de oorlog in beeld brengt. Anderen schrijven onder invloed van Dostojevski, Tolstoi, Gogol grote romans, zoals Fedin zijn *Steden en Jaren*, en Lennov *De Dief en Oljesja Afgunst*; allen brengen ze, hetzij op psychologische, hetzij op fantastiese, hetzij op parodie de conflicten naar voren van marqefiguren die in

de revolutie niet kunnen meekomen, en de toenemende eisen van de bureaucratie. Zij weerspiegelen de onrust die er in artistieke kringen bestaat als gevolg van de toenemende partijdwang. Binnen de partij wordt intussen de strijd besiecht tussen de futuristiese en proletariese groepen, die er ieder voor zich aanspraak op maken de revolutionaire kunst voort te brengen, met uitsluiting van alle andere kunstvormen. Majakovski wisselt hoogtepunten van polemiese satiere in dichtvorm af met partijtheoretiese kitsch; ook schrijft hij twee toneelstukken, *De Wandluis* en *Het Badhuis*, waarin hij niet alleen de speculanten aanvalt die profiteren van de zwarte markt, maar ook de gestroomlijnde emotionele toekomstmaatschappij en de bureaucratie. Hij wordt dan ook voortdurend bestookt met kritiek, die hij beantwoordt in gedichten als *Onderhoud met de belastinginspecteur over de poëzie*. Totdat ook hij het met al zijn poëtiese kracht niet meer uithoudt en zich in 1930 een kogel door de kop jaagt. Hij kon zich niet meer lenen voor de eisen van de RAPP (sovjetoorganisatie voor Proletariese Dichters) die steeds meer de hiekkers worden van kameraad Stalin.



SCHIJNDOOI

Majakovski's revolutionaire ideaal brak af op de gewelddadigheden van Stalins vijftienjarig plan, waaraan alle literatuur zich vanaf 1928 moet onderwerpen. De RAPP stelt steeds schoolmeesterachtiger eisen. In 1929 schrijft Pilnjak nog een roman, *Mahontchout*, waarin hij een aantal verlopen catechizeerders de rekening laat opmaken van de revolutie. Het zijn een anarchist en een trotskist. Zij staan machteloos tegenover een toenemende machinemaatschappij; volgens hen heet de bureaucratie het kommunisme, een wereld van

liefde, aandacht en zorg van de ene mens voor de andere, vriendschap en samenwerking, te niet gedaan. De trotskist voorspelt dat de volgelingen van Lenin en Trotsky uit de partij zullen worden gestoten. Het werk kost de schrijver reeds in 1936, bij de eerste zuiveringen het leven. Ook Izaak Babel zal in 1942 omkomen in een stalinisties concentratiekamp. Anderen weer zullen zich onderwerpen aan steeds belachelijker eisen, voortdurend blootgesteld aan kritiek van onartistieke en autoritaire partijmagaten. In 1932 vindt een schindooi plaats waardoor 'binnen het kader van het Socialisties Realisme' de literatuur weer vrij wordt verklaard: er wordt niet bij verteld hoe wild dat kader is. Een verklaring van het Al-Russiese Schrijverskongres van augustus 1934 dient vooral om het buitenland zand in de ogen te strooien, in werkelijkheid wordt ieder verlangen van de kunstenaar om meester te zijn van zijn wereld en dit meesterschap te delen met de revolutionaire massa's onmogelijk gemaakt, en deze belemmeringen gelden nu nog. 'Hier is de waarheid, op je knieën, met vervalste uitgaven van Marx en Lenin in de hand heeft de partijleing de artiesten tot uitingen gedwongen waarvoor zelfs een nederlandse dominee van vóór 1880 zich zou schamen. Breton spreekt van een aanfluiting van de kunst (zoals men spreekt van een aanfluiting van het recht) en toont met citaten uit Marx aan dat het socialisties realisme alles behalve revolutionair is. 6) De jongeren in Rusland zijn zich dat meer en meer bewust geworden. Oude, tot nu toe in de doofpot gestopte schrijvers als Jessenin zijn intussen weer boven water gekomen en inspireren de jonge dichters. Zij maken aanspraak op het recht kunstenaar te zijn, dat wil zeggen; voluit vrij te zijn en meester van hun wereld. Zij zijn bereid deze vrijheid te delen met de arbeiders, hoeren en intellectuelen die gezamenlijk de nieuwe wereld scheppen. Maar zij kunnen hun kunst, die leeft, niet prijsgeven aan de dodelijk voorschriften van een totalitair staatsgezag. Zij doen een beroep op de solidariteit van iedereen die er naar streeft de mens over de natuur te doen zegeviereren en de macht van de ene mense over de ander te doen verdwijnen, te vechten voor hun vrijheid en voor de vrijheid van heel de menseneid.

JAN BEROETS

noten.

- 1-Anatole Loenatsjarski, Proletariese Kultuur, Fundament jrg. 1 no. 12, december 1934.
- 2-Literatuur en Revolutie, Arbeiderspers 1982.
- 3-Vladimir Majakovski: Onze Mars, 1917.
- 4-In Nederland vertaald door Paul Rodenko, van Oorschot Amsterdam 1947.
- 5-Inonia, 1918. Uit een bloemlezing door Sophie Lafitte, Ed Seghers, Parijs.
- 6-André Breton: Waarom houdt men de Russiese schilderkunst voor ons verborgen? Le Clé des Champs pg. 264. André Breton heeft samen met Trotsky een manifest voor onafhankelijke kunst ondertekend, waarin wordt gesteld: 'In de kunst is alles toegestaan'. Beiden eisen voor de kunst een anarchisties bewind, en stellen voor dat in de strijd voor de revolutionaire vrijheid van de kunst marxisten en anarchist hand in hand gaan met andere politieke filosofiese, en estetiese stromingen in een internationale Federatie van Onafhankelijke Revolutionaire Kunst (FIARI).

korrespondentie/boekingen
postbus 56523
3007 EA Rotterdam
010-4852973

ANARCRUST ● Freedom Of Coalescence (*Fi-beheer, LP*)



Eerder die
plaat

Freedom Of Coalescence (F.O.C.)

Eerder dit jaar verschenen platen van o.a. Blatant Y (Sassenheim) en B.Y. (Dwingelo) bewezen dat het gaat goed met de metalcore.

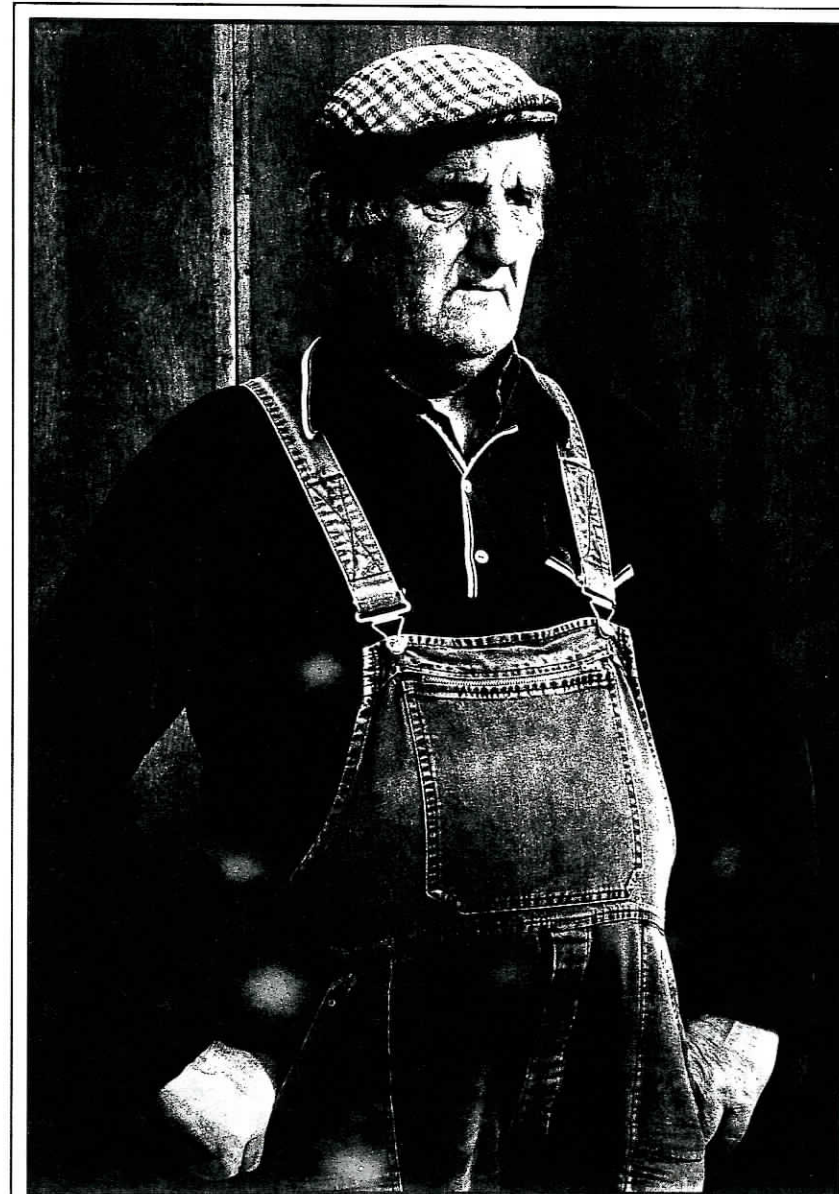
ANARCRUST • **Freedom Of Coalescence (Eigen beheer, LP)**



aan anarchistische levensvisie, zowel beide seksen als mannen (zijn) op een pasklare manier over de wereld. Het boek is een verslag van een reis, een reis die de lezer meeneemt naar een wereld van geweld, moord, strakke hardcorerechtspraak en indachtig de plaattitel opmerkelijk vloeiend. Een krachtig statement met een compleet met een 32 pagina's dik tekst, slechts vijftien gulden van eigenaar wisselend slag.

SWIETIO

SWIETIO



"BEVRijDENDE EKONOMIE"